

5. ÜNİTE:

İSLAM MEDENİYETİNİN DOĞUŞU

-İlahî dinler içinde en sonuncusu olan İslam dini, 610 yılında Hz. Muhammed aracılığı ile insanlara ulaşan ve bir medeniyet olarak gelişen siyasi, sosyal, idari, hukukî ve dini değerler bütünüdür.

5.1. İSLAMİYET'İN DOĞDUĞU DÖNEMDE DÜNYA

- Hz. Muhammed, 571 yılında Arap Yarımadası'nın önemli merkezlerinden olan Mekke şehrinde doğmuştur.
- Arap Yarımadası; Batı'da, Basra körfezi, Güney'de, Umman Denizi, Doğu'da Kızıldeniz ve Kuzeyde Suriye, Anadolu ile çevrili yarımada'dır.
- Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarının birbirine yakın olduğu önemli bir noktada bulunmaktadır.
- Arabistan ve çevresinde dönemin iki büyük gücü olan Doğu Roma ve Sasanî imparatorlukları hüküm sürmektedir.
- İslamiyet'in ortaya çıktığı VII. yüzyılda Doğu Roma; Kafkaslar, Anadolu, Suriye ve Kuzey Afrika'ya kadar olan bölgelere hâkimdir.
- Afrika'da, Kızıldeniz'in kıyılarında ise Habeş Krallığı kurulmuştur.
- Türklerin yoğun olarak yaşadığı Orta Asya bölgesinde ise Kök Türk Devleti hüküm sürmektedir.
- Arap toplumu; çöllerde göçebe bir hayat süren **bedeviler**, köyler ve şehirlerde yerleşik bir yaşam tarzına sahip **hadari** denilen insanlardan oluşmaktadır.
- İslamiyet öncesi Arabistan'da insanlar; hürler, mevaliler ve köleler olmak üzere üç sosyal sınıfa ayrılmıştı.
- Kabilenin ana unsuru olan hürler tüm haklara sahipti. Herhangi bir hakka sahip olmayan köle ve cariyeler (kadın köleler) alınıp satılabilir, miras olarak bırakılabilir ve günlük işlerde çalıştırılabilirdi.
- Bir köle azat edilirse **mevali** denilen sınıfa geçmiş olurdu.
- İslamiyet öncesi döneme Bedeviliğin yaygın olduğu bu dönemde insanların medeniyet bakımından geri kalmaları, bilgisizlik ve gaflet içerisinde bulunmaları, putlara tapmaları, kadınlara yönelik kötü tutumları gibi nedenlerden dolayı Arap toplumunun İslamiyet öncesi dönemine, "Cahiliye Dönemi" denir.
- İslamiyet öncesi Arabistan'da evlat edinme yaygındı ve evlatlık alınan çocuk mirastan yararlanabilirdi.
- Bir erkek çok sayıda kadınla evlenebilir ve eşlerini kolayca boşayabilirdi.
- Kadın ancak çocuğu olduktan sonra aileye kabul edilirdi.
- İnsani hakların çoğundan yoksun bırakılan kadınlar, mirastan da pay alamazdı.
- Araplar, haram aylar olarak kabul edilen zilkade, zilhicce, muharrem ve recep ayında savaş yapmazlardı.
- Bu aylarda yapılan savaşlara **Ficar Savaşları** denilirdi.
- İslamiyet'ten önce Arabistan'da; Nebatiler, Tedmür, Gassani, Main, Hire, Sebe gibi devletler yaşamıştı.
- Hz. Muhammed'in doğduğu sıralarda ise Arap Yarımadası'nda siyasi birlik yoktu.
- Toplum kabilelerden oluşurdu.
- Kabilelerin başında "**şeyh**" veya "**seyyid**" denilen kabilenin büyüğü bulunurdu.
- Kabileler arasında özellikle kan davalarına dayanan savaşlar sık görülürdü.
- Cahiliye Dönemi'nde Hz. Muhammed'in de gençlik yıllarında bizzat katıldığı **Hilfu'l-Fudûl** birliktelik anlaşması ile güçlü kişilerin güçsüzlerin mallarını gasp etmesi geleneğine karşı çıkanlar bir sivil toplum yapısı da oluşturulmuştu.
- Arap toplumunda kabileler, İslami Dönem'e kadar doğal olarak birleşip merkezî bir devlet oluşturamamıştı.
- Arabistan genelinde inanış olarak Putperestlik hâkimdi. Bunun yanı sıra Hristiyanlık, Musevilik ve Haniflik (Hz. İbrahim'in dini) dinlerine inananlar da vardı.
- Arabistan Yarımadası'nda ekonomi tarım, hayvancılık ve ticaret üzerine kuruluydu.
- Hayvancılık özellikle bedevilerin geçim kaynağıydı.
- Mekke, İslamiyet öncesinde de dinî bir merkezdi.
- Mekke'de günümüzdeki fuarlara benzeyen panayırlar kurulur buralar Arabistan ticaretinde önemli bir yer tutardı.
- Kabileler arasındaki birçok problem buralarda çözülürdü.
- Panayırlarda edebî sohbetler yapılır, şairler en güzel şiirlerini buralarda okurdu.
- Bu şiirlerden beğenilenler Kâbe'nin duvarına asılırdı.

5.2. İSLAMİYET YAYILIYOR

- Hz. Muhammed Mekke'nin ileri gelen kabilelerinden Kureyş kabilesinin Haşimoğulları kolunun mensubu Abdullah'ın oğludur.
- 571 yılında doğdu. Doğmadan babasını, yedi yaşında da Annesi Amine'yi kaybetti.
- Dedesî ve Amcası kontrolünde büyüdü.
- 25 yaşında ticaretle uğraşırken Hz. Hatice ile evlendi.
- 40 yaşına geldiğinde sık gittiği Hira dağında ilk vahiyi Cebrail vasıtası ile "Oku" olarak geldi.

- Hz. Muhammed durumu ilk önce yakınlarına açtı.
- Hz. Muhammed'e ilk inananlar: Hz. Hatice (İlk kadın),Hz. Ebubekir (İlk zengin), Hz. Ali (İlk çocuk), Hz. Zeyd (İlk köle)'dir.
- Hz. Muhammed'e 610 yılında Allah tarafından Cebrail aracılığı ile ilk vahiy gönderilmiştir
- Mekke müşriklerinin çoğu, daha önceden **Muhammed'ül-Emin** (güvenilir) lakabını taktıkları Hz. Muhammed'in çağrısına, olumlu karşılık vermemiştir.
- İslam dini; Cahiliye Dönemi'nde gündelik yaşamın bir parçası olan putlara tapma, falcılık,büyücülük, kan davaları, gasp, içki, zina, faiz ve kadınlara kötü muamele gibi birçok kötü alışkanlığı yasaklamıştır.
- İslam'ın ilk dönemlerinde kayıtsız kalma, alay etme şeklinde kendini gösteren tepkiler ilerleyen zamanlarda, Müslümanlara yönelik şiddete ve işkencelere dönüşmüştür.
- Müslümanlar ise yapılan bütün bu zulümlere aynı şekilde karşılık vermemişler ve Hz. Peygamber'in izniyle güvenli gördükleri yerlere hicretle yetinmişlerdir.(Habesistan gibi)
- Hz. Muhammed, Müslümanlara hicret için müsaade etmesine rağmen kendisi Mekke'de kalarak İslamiyet'i yayma faaliyetlerine devam etmiştir.
- 620 yılında Medine'den Cahiliye Devri adetlerine göre hac vazifesini yapmak ve çevrede kurulan panayırlara katılmak için Mekke'ye gelen bazı kişilerle Akabe denilen mevkiide görüşmüş ve onları İslam'a davet etmiştir.(I.Akabe Görüşmesi)
- Bu kişiler İslam'ı kabul etmiş ve Hz. Peygamber'i koruyacaklarına dair biat (söz) vermiştir.
- Medine'ye dönen bu kişiler burada İslam'ı yaymış ve yeni Müslüman olanlarla birlikte 621 ve 622 yıllarında aynı yerde iki kez daha Hz. Muhammed ile görüşmüştür.
- İslam tarihine bu görüşmeler Akabe Biatları olarak geçmiştir.
- Mekkelî müşrikler, 622 yılında İslamiyet'in yayılmasını engellemek için Hz. Muhammed'i öldürmeye karar vermişlerdir.
- Bu durum Hz. Peygamber'e, Cebrail tarafından vahiy yoluyla haber verildi ve hicrete hazırlanması emredilmiştir.
- Hz. Muhammed, yanına Hz. Ebu Bekir'i de alarak Medine'ye hicret etmiştir.

İlk Toplumsal Sözleşme

Medine Dönemi (622-632)

- Bu dönem islamın yayılmasında çok önemlidir. Müslümanlar kısa zamanda bir güç halinde gelmiştir.
- Mekkelîleri davet eden, onlara yardım eden Medinelîlere "**Ensar**", hicret edenlere "**Muhacir**" denir.
- Hz. Muhammed, Medine'de kabilecilğe ve toplum içindeki çatışmalara son vermek, Medine'ye hicret etmek zorunda kalan Müslümanları, yerli halk ile kaynaştırarak bütün üstünlük iddialarını ortadan kaldırmak istemiştir.
- Hz. Muhammed'in hicret ettiği dönemde, Arabistan genelinde olduğu gibi Medine'de de karışıklıklar vardır.
- Evs ile Hazrec isimli müşrik Arap kabilelerinin gerek kendi aralarında gerekse Yahudilerle yaşadıkları çekişmeler yaşamı zorlaştırmaktadır.
- Hz. Peygamber; Müslümanlar arasında birliği sağladıktan sonra Medine'de bulunan başka dinden insanları dışlamak, şehirden çıkarmak veya onlara husumet beslemek gibi bir tutum içine girmemiştir.

Medine Sözleşmesi

İslam Devleti'nin ilk yazılı anlaşması olan Medine Sözleşmesi'ni imzalamıştır. Toplumdaki bireylerin birbirleriyle ve yabancılarla olan ilişkileri, din ve vicdan hürriyeti, hak ve sorumlulukları belirli esaslara bağlanmıştır. Medine Sözleşmesi, genel olarak yargı kuralların titizlikle uygulanmasını temel almış; doğruluk, iyilik, adalet, yardımlaşma, istişare, barış ve dokunulmazlık gibi kavramları yürürlüğe koymuştur.

İslamiyet'in Varoluş Mücadelesi

- Hz. Peygamber'in Medine içerisinde birliği sağlama faaliyetleri, her ne kadar toplumsal barışı hedeflese de içeriden bazı kimseler bu durumdan rahatsız olmuştur.
- Mekke müşriklerine haberler göndermişler, Kureyş müşrikleri de yazmış oldukları mektuplar ile Müslümanları yalnızlaştırmaya ve ekonomik ambargo uygulamaya başlamışlardır.

Hz. Muhammed'in savaş ve seferleri

Bedir Savaşı (624)

- Hicret eden Müslümanların mallarının Mekkelilerce yağmalanıp Şam'da satılması üzerine, Müslümanların Mekkelî tüccarların yollarını kesmeleri üzerine yapılan savaştır.
- Savaş sonucunda Mekkelîler Müslümanların üç katı olmalarına rağmen Bedir kuyusu yakınında yenildiler. Ebu Cehil dahil pek çok müşrik öldü. Bir kısmı esir edildi.
- Müslümanların kendilerine olan güvenleri arttı. Mekkelîlerin itibarı zayıfladı.
- Hz. Muhammed'e duyulan güven arttı.
- Şam ticaret yolu Müslümanların eline geçti. (Kısa bir süre için)
- İslam hukukunun temeli atıldı. İlk ganimet alındı. Esir edilenler 10 Müslüman okutmaları şartı ile serbest bırakıldı.
- İslamiyet hızla yayılmaya başladı.
- Müslümanların ilk zaferi, ilk savaşı oldu.

Uhud Savaşı (625)

- Mekkelî müşrikler, Bedir Savaşı'nın intikamını almak, Müslümanların denetimine geçen Suriye-Mısır ticaret yolunu

tekrar ele geçirmek amacı ile başlattıkları savaştır.

-Hz. Peygamber'in ordunun güvenliğini sağlamak için Ayneyn Tepesi'ne yerleştirdiği okçuların yerlerini terk etmesi nedeniyle Müslümanlar bozguna uğramıştır.

-Hz. Peygamber'in yaralandığı bu savaşta, Hz. Hamza şehit olmuştur.

Savaş sonunda Mekkeli müşrikler tam bir galibiyet kazanamamış ve geri dönmüşlerdir.

Hendek Savaşı (627)

-Uhut savaşı sonunda Medine'den çıkarılan Yahudilerin teşviki ile Mekkeli'ler tekrar harekete geçti.

-Savaştan haberdar olan Müslümanlar korunmak için Medine'nin etrafına Selmanî Farisi'nin de gayretleri ile hendek kazdılar.

-Mekkeliler Yahudilerle işbirliği yapamayıp geri çekildiler.

-Medineli Müslümanların son savunma savaşıdır. Bu savaş sonunda Yahudiler Medine'de çıkarıldılar.

Hudeybiye Antlaşması (628)

-Mekke'den Medine'ye hicret eden Müslümanlar hem memleket özlemini gidermek hem de Kâbe'yi tavaf ederek umre ibadetlerini yapmak istemiştir.

-Hz. Peygamber'in de bu yönde karar vermesiyle Müslümanlar yola çıkmıştır.

-Müşrikler ise Müslümanları Mekke'ye sokmamak için kendi aralarında sözleştiler.

-Hz. Peygamber geliş amaçlarını bildirmek için Hz. Osman'ı elçi olarak göndermiş fakat Hz. Osman, Mekke'de esir edilmiştir.

-Hz. Peygamber, yanındaki sahabelerden Mekkelilere karşı koymak ve Hz. Osman'ı kurtarmak için biat almıştır.

-Durumun ciddiyetini anlayan Mekkeliler gönderdikleri bir elçi vasıtası ile Hudeybiye Antlaşması'nı yapmışlardır.

-Bu antlaşmaya göre Müslümanlar, o yıl Mekke'ye giremeyecek ve umre yapamayacaktır.

-Mekkeli bir kimse Hz. Muhammed'in yanına kaçarsa velisinin isteği üzerine geri verilecek, fakat bir Müslüman kaçarak Mekke'ye sığırsa iade edilmeyecektir.

- Bu barış antlaşması ile önceleri Müslümanların aleyhine görünen gelişmeler sonradan lehlerine dönmüştür.

- Mekke'de Müslüman sayısı hızla artmıştır.

- Medineli Müslümanlar ilk kez hukuken Mekkelilerce tanınmışlardır.

- Medine Devletin güney sınırı güven altına alınmıştır.

Hayber'in Fethi (629)

-Yahudiler, Şam ticaret yolunu tehdit edip Müslüman ticaret kervanlarına zarar vermeye ve Mekkeli müşrikleri Müslümanlara karşı kışkırtmaya devam etmeleri üzerine başlayan savaştır.

-Hz. Peygamber, Yahudilerin bulunduğu Hayber üzerine düzenlediği bu seferinde başarı elde etti.

-Kale kuşatılarak kısa sürede ele geçirildi.

-Bu zaferle Şam ticaret yolunun güvenliği sağlandı.

Mute Savaşı (629)

-Hz. Muhammed çevre ülke ve hükümdarlara elçiler veya mektuplar göndererek onları da İslam'a davet etmiştir.

-Hristiyan Gassanilere de bu dönemde bir elçi gönderilmiş fakat elçi, Gassani valisi tarafından öldürülmüştür.

-Bu gelişme üzerine Hz. Peygamber bir ordu hazırlayarak bölgeye sevk etti.

-Gassani hükümdarı, Bizans'tan yardım istedi.

-Bölgeye gelen Bizans ordusu ile Müslümanlar arasında bir savaş yapıldı.

-Bu savaş Müslümanlarla Bizans arasındaki ilk savaştır.

Mekke'nin Fethi (630)

-Hudeybiye Antlaşması gereği Mekkeli müşriklerle Medineli Müslümanlar birbirlerinin mütteliklerine saldırmayacaktı fakat Mekkeli müşrikler, bu antlaşmaya sadık kalmamışlardı.

-Hz. Peygamber ordusuyla Mekke üzerine yürümüştür.

-Şehre giren Müslüman birlikler, ciddi bir direniş ile karşılaşmamış ve Mekke'nin fethi tamamlanmıştır.

-Her zaman barışçıl bir siyaset izleyen Hz. Peygamber, ilk olarak genel af ilan etmiş, kimsenin malına dokunulmamış ve esirler serbest bırakılmıştır.

-Mekke'nin Fethi'yle birlikte Kureyş müşriklerinin Hz. Peygamber ve Müslümanlara karşı olan düşmanlığı sona ermiş, Hicaz Bölgesi'nde İslam'ın yayılışının önündeki engeller ortadan kalkmıştır.

Huneyn Seferi (630)

-Mekke'nin Müslümanlar tarafından fethi üzerine Taifliler, putperest diğer kabileler ile birleşerek büyük bir ordu hazırlamıştır.

-Hz. Peygamber, Huneyn'de toplanmış olan bu ordu ile yapılan savaşta müşrikleri yenilgiye uğratmıştır.

Taif Seferi (630)

-Huneyn Savaşı'nda Taiflilerin müşriklere yardım etmesi Hz. Muhammed, Taif üzerine sefer düzenlemiştir.

-Şehrin surlarla çevrili olması ve Taiflilerin şiddetli direnişleri nedeniyle şehir fethedilememiştir.

-Yapılan mücadelelerden yıpranan Taifliler ertesi sene Hz. Peygamber'e elçiler göndererek İslamiyet'i kabul etmiştir.

Tebük Seferi (631)

-Bizans'ın Arabistan üzerine büyük bir sefer düzenleyeceği haberlerinin alınması üzerine Hz. Muhammed ordusuyla sefere çıkmıştır.

- Tebük mevkiine gelindiğinde haberin asılsız olduğu öğrenilmiştir.
- İslam ordusu savaş yapmadan geri dönmüştür. ,
- Tebük Seferi sırasında bölgede birçok kabile Müslümanlığı kabul etmiştir

Veda Hutbesi

- Hz. Muhammed Tebük Seferi dönüşünde Mekke'ye hacca gitti.
- 100 binden fazla Müslüman katıldı.
- Peygamberlik ve islam dinini tebliğinin tamamlandığını bu veda haccı ile bildirdi.
- Hz. Muhammed bu hacta Müslümanların uyarılmasına özen göstermiştir.
- Veda Haccı Müslümanların kardeş olduğunu,
- Kan davalarının sona erdiğini
- Kadınlara ve kölelere iyi davranılmasını
- Kuranın tamamlandığını bildirdi.

Not: Veda Haccı bir insan hakları beyannamesidir.

Dört Halife Dönemi (632-661)

-İslam Tarihinde Hz. Muhammed'in vefatından, Hz. Ali'nin şehit edilmesine kadar geçen döneme **"Dört Halife Dönemi"** denir.

- Seçimle iş başına gelen halifeler devlet başkanlığı görevini yürütürlerdi.

1-Hz. Ebubekir Dönemi (632-634)

- Medineli Müslümanların seçimi sonunda halife oldu. "Sıddık" adı ile bilinir.
- Hz. Muhammed'in vefatından sonra meydana gelen karışıklıkları Halid bin Velid'in katkıları ile önledi.
- Zekat vermeyen ve dinden dönenlere mücadele etti.
- Yalancı peygamberleri ortadan kaldırdı. (Ridde Olayı)
- Halifeye, valilere ve ordu mensuplarına maaş bağladı.
- Hire seferi düzenlenmiştir.

-Kur'an ayetlerini bir kitap halinde topladı. (Mushaf)

Bunun Nedenleri şöyle açıklanabilir:

-Hz. Muhammed'in vefatı yalancı peygamberlerin ortaya çıkması, İslam'ın Arap yarımadası dışında da yayılmaya başlaması, Hafızların savaşlarda şehit olup sayılarını azaltması, Ayet ve hadislerin ayırt edilmesi, Kur'an'ın yazıldığı malzemenin korunmasındaki zorluklardır.

Not: Kur'an'ın kitap halinde toplanması Görev: Zeyd b. Sabit'e verildi.

-Ecnaddin savaşı kazanıldı (634).

-Bizans'a karşı alınan ilk zaferdir.

-Suriye'nin kapıları açıldı.

2. Hz. Ömer Dönemi (634-644)

- Hz. Ebubekir'in yerine halife olmuştur.
- İdari, siyasi, askeri ve mali alanda devletin örgütlenmesine katkıda bulunmuştur.
- İlk adli teşkilatı kurdu, kadılar ve valiler tayin edildi. Yargı ile yönetim bir birinden ayrıldı.
- Sürgün cezası konuldu.
- İçki içenlere ağır cezalar verildi.
- Mali düzenlemeler yapıldı: Düzenli defter tutuldu.
- Arşiv oluşturuldu.
- İlk kez divan kuruldu
- Hicri takvim ilk kez kullanılmaya başlandı.
- Sınırdaki ihtiyaçları karşılamak için ordugah şehirleri kuruldu.
- İlk kez "ikta" sistemi uygulandı.
- İlk Eyalet sistemi geliştirildi.
- Hz. Ebubekir döneminde başlayan fetihler sürdürüldü.
- Yermük (636) ile Suriye tamamen alındı.
- Türklerle bu dönemle sınır komşusu olundu.
- İran; 634 de kaybedilen "Köprü" savaşı sonrasında 636 Kadisiye, 637 Celula ve 642 Nihavent savaşları ile Sasani Devleti ortadan kaldırıldı, İran ele geçti.
- El Cezire (Yukarı Mezopotamya) fethedildi.
- Mısır 639'da, İskenderiye ve Bablioni 642'de ele geçirildi.
- İlk kez Kuzey Afrika'da fetihler yapıldı.
- Azerbeycan ve Rey ele geçti.
- İslam kültürü ilk kez farklı medeniyetler ile karşılaştı.
- 644 yılında İranlı bir köle tarafından şehit edildi.

3- Hz. Osman Dönemi (644-656)

- Hz. Ömer'den sonra Şura ile seçilen halifedir.
- Emevi soyundan gelmektedir.

- Zinnureyn (İki nur sahibi) adı ile bilinir.
- Devletin önemli memurluk valilik ve komutanlıklarına Emevi soyundan kimseler getirildi.
- Müslümanlar arasında ilk huzursuzluklar baş gösterdi.
- İlk islam donanması kuruldu.
- Kur'an Kitap halinde çoğaltıldı.
- Hz. Osman'ın ölümü ile kabileler arası mücadele başladı. İlk karışıklıklar başladı.
- Horasan ve Azerbaycan fethedildi.
- Türklerle temasa geçildi.
- Maveraünnehir ve Harezmi, Gürcistan alındı.
- Kıbrıs fethedilmiştir. (649)
- Doğu Roma ile savaşarak Zâtü's-savârî denilen ilk deniz zafer kazanılmıştır.
- Trablusgarb ve Tunus yöresi alındı.
- Erzurum fethedildi. (663)

4. Hz. Ali Dönemi (656-661)

- Hz. Osman'ın şehit edilmesinin ardından, Hz. Ali iç karışıklıkların yaşandığı, İslam Devleti'nin parçalanma tehlikesiyle karşı karşıya kaldığı bir ortamda halife seçilmiştir.
- Hz. Osman zamanındaki olaylara sebep olduklarını düşündüğü valileri görevlerinden alıp yerlerine yenilerini atamıştır
- Hz. Osman'ın katillerinin bulunması gecikince kargaşa başlamıştır.

İslam Dünyasında İlk Ayrılıklar

- Hz. Peygamber'in eşi Hz. Ayşe ve çevresindekiler, Hz. Osman'ın katillerinin bir an önce bulunup cezalandırılmasını ve Müslümanların içinde bulundukları kargaşa ortamından kurtulmasını istemiştir.

Kufe savaşı (Cemel Vakası, Deve olayı) (656)

- Sahabelerden Talha, Zübeyr ve Hz. Ayşe Hz. Ali'ye karşı çıktılar.
- İlk ciddi muhalefet oluştu.
- Hz. Ali ve Hz. Ayşe savaşı durdurmaya çalışmışsa da başarılı olamadılar.
- Mücadelede Hz. Ali taraftarları üstün gelmiş ve Hz. Ayşe savaştan sonra Medine'ye gönderilmiştir.
- Hz. Ali bu olay sonrası Medine'ye dönmemiş ve devletin merkezini Kûfe yapmıştır.

Sıffin Savaşı (657)

- Muaviye, Hz. Osman'ın katillerinin bulunmamasını gerekçe göstererek ayaklandı.
- Muaviye, Hz. Ali'nin halifeliğini tanımadı.
- Ayaklanmayı bastırmak için Hz. Ali, Kûfe'den hareket ederek Sıffin Ovası'na geldi.
- 110 gün süren savaş sonunda Kur'an'ın hakemliğine gidilir.
- Buna "**Hakem olayı**" da denir.
- Hz. Ali'nin halifeliğine son verilmiştir.
- Muaviye'yi Amr İbnül-As halife ilan etmiştir.
- Hakem olayı ile müslüman arası birlik bozulmuştur.
- Müslümanlar, Hariciler Şiirler ve Emeviler olmak üzere üçe ayrıldı.
- Bu olaylardan kısa süre sonra Haricilerden bir kişi, Hz. Ali'yi sabah namazını kıldığı sırada şehit etti
- Böylece Dört halife devri sona erdi.

5.3. EMEVİLER

- Hz. Ali'nin şehit edilmesinden sonra oğlu Hz. Hasan halife olarak kısa bir süre İslam topraklarının bir kısmını yönetti.
- Ancak Muaviye'nin güçlü bir ordu kurup geniş topraklara hükmetmesi pek çok Müslüman'ın onun halifeliğini kabul etmesine neden oldu.
- Hz. Hasan 'da 661 yılında Muaviye'nin halifeliğini kabul etti.

Muaviye Dönemi

- Muaviye'nin halifelik makamına geçmesiyle İslam tarihinde yeni bir dönem başlamıştır.
- Muaviye, ilk dört halifenin seçilme şekillerinden farklı olarak halifeliği kabilecilik anlayışı ve kılıç kuvvetiyle kazanmıştır.
- Dört Halife'nin seçiminde, danışma yani istişare prensibi dikkate alınmışken Muaviye'nin siyasi mücadeleyle bu makama gelmesi, hilafet sisteminin özünde büyük değişikliklere neden olmuştur.
- Muaviye'nin, oğlu Yezid'i veliaht tayin etmesi ve halifeliğin el değiştirmesinde saltanat sisteminin ortaya çıkmasıyla yeni bir boyut kazanmıştır.
- Muaviye, siyasi birliği sağladıktan sonra İslam fetihleri yeniden hız kazanmıştır.
- Türkistan yönündeki fetihler ile Kâbil, Buhara, Sicistan, Nesef ve Baykent gibi yerleri ele geçirmiş ve büyük ganimetler elde etmiştir.
- Muaviye; Bizans İmparatorluğu'na Anadolu üzerinden yapılan seferleri düzenli bir hâle getirmiş, İstanbul kuşatılmış ancak sonuç alınamamıştır.
- Deniz seferleri de yeniden başlamış, Rodos, Sakız gibi adalar alınmıştır.

-Kuzey Afrika yönündeki mücadeleler ise Berberiler ve Bizans'la yapılmıştır.

-Berberilerin bir kısmı İslamiyet'i kabul etmiştir.

Yezit Dönemi

-Saltanat usulü ile halife olan ilk kişidir.

-Kuzey Afrika'nın fethi tamamlandı.

-Sınırlar Atlas Okyanusuna kadar ulaştı.

-Hz. Hasan ve Hüseyin halifelüğün babadan oğula geçemeyeceğini belirtince "**Kerbela**" olayı meydana geldi. (10 Muharrem 680)

Bu olay üzerine Müslümanlar;

-Şiiler

-Sunniler

-Hariciler

olmak üzere üçe ayrıldılar. Bu olay sonunda Hz. Hüseyin öldürüldü.

-Mezhep ayrılığı kesinleşti.

-Endülü's'e İslam taşındı (Ukbe b. Nafi öncülüğünde Tarık b. Ziyad'ın gayretleri ile)

Abdülmelik Dönemi

-Sekizinci Emevi halifesidir.

-Bozulan iç düzeni yeniden sağladı.

-Mevalilerden alınan cizye vergisi kaldırılarak ayrımcılığa son verilmiştir.

-Emeviler döneminde Arap olmayanlara Mevali denilmiştir.

-Arapça resmi dil olarak kabul edildi.

-Kayrevan alındı.

-Sicilya ve Sardinya adalarına sefer düzenlendi.

-İlk İslam parası basıldı.

Velid Devri

-İç düzeni sağladı

-Emevilerin en parlak dönemi yaşandı.

-Horasan Valisi Kuteybe bin Müslim, Maveraünnehir Bölgesi'nde pek çok şehri fethetmiştir.

-Buhara, Semerkand ve Harezm gibi önemli Türk şehirleri onun zamanında Emevi hâkimiyetine girmiştir.

-Emevilerin uyguladığı politikalar nedeniyle bu dönemde İslamiyet Türkler arasında yayılmamıştır.

-Avrupa'da (Endülü's) fetihler yapıldı.

-Kuzey Afrika genel valiliğine getirilen Musa bin Nusayr, Berberileri egemenlik altına aldıktan sonra yönünü İspanya'ya dönmüştür.

-İspanya'ya gönderilen Tarık bin Ziyad, Gotları mağlup etmiş ve belirli aralıklarla yapılan seferlerle bütün İspanya fethedilmiştir.

-Emevilerin, Avrupa kıtasındaki ilerlemeleri 732 yılında Franklarla yapılan Puvatya Savaşı'nda İslam ordusunun yenilmesiyle Prene Dağları'nda son bulmuştur.

-Zamanla hanedan üyeleri arasındaki iktidar mücadeleleri ve uygulanan politikalardan memnum olmayan halkın isyanlarıyla Emevi Devleti zayıflamış ve Abbasilerin isyanıyla da yıkılmıştır.

Emevilerin Yıkılış Nedenleri

-Kerbela Olayı'ndan ötürü halkın bir kısmında Emevi ailesine karşı oluşan nefret,

-Arap milliyetçiliğine yönelmeleri,

-Arap olmayan unsurların dışlandığı mevali politikası,

-Abbasoğullarının çalışmaları

-Endülü's Emevi devleti için önemli olan Puvatya'da bozguna (732) uğranılması

-Şii ve Haricilerin çalışmaları

-Son halifelerin devlet işlerine olan ilgisizliği

-Kabile kavgaları ve kabilecilik yapmaları

-Emevi hanedanındaki geçimsizlik

-Merkezi otoritenin bozulması

-Fetihlerin durması

Avrupa'da İslamiyet'in Yayılması

-Emevilerden sonra Abbasi Devleti, Endülü's topraklarını merkezden gönderdiği valilerince yönetmeye başlamıştır.

Endülü's Emevi Devleti (756-1031)

-Emevilerin yıkılışı üzerine Abbasi egemenliğini tanımayan Emevi ailesine mensup Abdurrahman bin Muaviye Kurtuba Merkezli devletini İspanya'da kurdu.

-İspanya ve Portekiz topraklarına hâkim olmuştur

-İç karışıklıklar sonunda zayıfladılar

-İlim ve sanata büyük önem verdiler ve İslam medeniyetini Avrupa'ya tanıttılar.

-1031 de küçük Devletlere varlıklarını bu bölgede sürdürdüler.

- Endülüs Emevi Devleti'nin yıkılmasından sonra İspanya'da;
- Bağımsız Emirlikler Dönemi (1031-1091),
- Murâbitlar Dönemi (1091-1147),
- Muvahhidler Dönemi (1147-1229)
- Beni Ahmer Devleti Dönemi (1238-1492) yaşanmıştır.
- 1492 yılında Beni Ahmer Devleti'nin yıkılışından sonra bölgedeki Müslümanlar büyük sıkıntı yaşamaya başladı
- Müslümanlar zorla Hristiyanlaştırılmaya çalışıldı.
- Hristiyanlığı kabul etmeyen halk, 1492 yılından itibaren başta Kuzey Afrika olmak üzere değişik coğrafyalara göç etmek zorunda kalmıştır.
- Bu göçler esnasında buradaki Müslümanlara, Osmanlı Devleti'nin büyük yardımları olmuştur.
- Endülüs, Müslümanlar idaresinde yüksek ve parlak bir medeniyetin doğuşuna beşiklik etmiştir
- İslam medeniyetinin birikimlerinin Batı'ya aktarılmasını sağlayan tercüme faaliyetlerinin sistemli bir hâle gelmesi; XII. yüzyılın başlarında Tuleytula başpiskoposunun Bağdat'taki Beytü'l-hikme'ye benzer bir müessese kurmasıyla olmuştur.
- Pek çok Arapça eseri Latinceye çevirmiştir.
- Orta Çağ Avrupası bu sayede eski Yunan felsefesini ve özellikle Aristo'yu tanıma imkânını bulmuştur.
- Müslüman filozofların, din ile aklı uzlaştırma yönündeki fikirleri büyük bir yankı uyandırmış ve Avrupa'da bir zihin inkılabı meydana gelmiştir.
- İbn-i Rüşd; Aristo üzerine yazdığı şerhlerden başka "Tehafütü Tehafütü'l-felâsife" adlı eseriyle Avrupa'da itibar edilen bir filozof hâline gelmiştir.
- Yahudi ve Hristiyan ilahiyat çevrelerine etki eden Musa b. Meymun ve İbn-i Bacce; Albert Magnus (Albirt Megnis), Spinoza (Sipinoza) ve hatta İmmanuel Kant (İmanuel Kant) gibi Avrupalı bilim insanlarını etkilemiştir.
- Tıp, Matematik ve astronomi alanındaki Arapça kökenli terimler de İslam kültürünün Avrupa medeniyetine tesirini açıkça göstermiştir.
- Kültür hayatının dışında tarım ve mimari alanlarında da Endülüs, Avrupa'yı önemli ölçüde etkilemiştir.
- Pirinç, şeker kamışı ve pamuğu İspanya'ya ve dolayısıyla öteki Avrupa ülkelerine ilk tanıtanlar Endülüs Müslümanlarıdır.
- Endülüs Emevi Devleti'yle birlikte İslam mimarisi yeni bir boyut kazanmıştır.
- Kurtuba Camisi, Endülüs Emevi Devleti'nden günümüze kalan önemli mimari eserlerdendir

5.4. ABBASİ DEVLETİ VE TÜRKLER

Abbasi Devleti (750-1258)

- Hz. Muhammed'in amcası Hz. Abbas'ın soyundan gelenlerin Emevi hanedanını yıkmaları ile gerçekleşen yeni devlettir.
- Abbasilerin ilk halifesi Ebul Abbas Abdullah'dır.
- İslam devletini dağınıklıktan kurtarmıştır.
- İç karışıklıklar bastırıldı.
- Ebul Abbas'tan sonra yönetime gelen Mansur Bağdat Şehrini kurdu.
- Mansur döneminde Hellenistik dönem eserleri tercüme edildi.
- Halife Mansur Dönemi'nde, Arap ve mevali arasındaki fark ortadan kalkmış ve İranlılar, devlet içinde etkin hâle gelmiştir.
- Abbasi halifeleri, Sasanilerin yönetim yapısını örnek alarak vezirlik kurumunu kurmuştur.
- Mansur Dönemi'nde Anadolu'ya akınlar yapılmış ve Halife Mehdi Dönemi'nde Bizans vergiye bağlanmıştır.
- Abbasi Devleti, Harun Reşid zamanında en parlak günlerini yaşamıştır.
- Bu dönemde ziraat, ticaret, bilim ve eğitim düzeyi artmış; Bağdat, Doğu'nun en büyük ve en önemli ekonomik merkezi hâline gelmiştir.
- Harun Reşit döneminde halkın refahı arttı.
- Kültürel ve mimari ilerleme yaşanmıştır.
- Memnun zamanında Bağdat kültür merkezi haline gelmiştir.
- Astronomi ve cebir gelişti.
- Birçok kütüphane kuruldu.
- Türklerin devlet ve askeriye içinde etkileri arttı.

Abbasi Devletinin Parçalanması

- IX. Asırda Abbasilerin hakim oldukları bazı bölgelere muhtariyet tanması sonunda "Tava'ifül Mülk" adı ile bilinen devletler oluştu.
- Emirü'l-Ümeraların yetkilerini arttırmaları ile bu gelişme yaygınlaştı.
- Abbasilerden ayrılan Devletler şunlardır:
- 1. Horasanda: Samanoğulları; 2. Kuzey Afrika'da: Ağlebiler; İdrisler; 3. İranda: Tahiriler, Saffariler, Büveyhoğulları
- 4. Mısırdaki: Tolunoğulları, Akşitler, Fatimiler, 5. İspanya'da: Endülüs Emevileri ortaya çıktı.
- Abbasiler, bütün olumsuzluklara rağmen siyasi yaşamını 1258 yılına kadar devam ettirmiştir.

- Bu tarihte Cengiz Han'ın torunu Hülagü, Bağdat şehrini işgal ederek Abbasi Devleti'ne son verdi.
- Abbasi ailesinden el- Müstansır, Memlûk Sultanı Baybars tarafından Kahire'de halife ilan edilmiştir.
- Böylece halifelik makamı, 1517'de Osmanlı Sultanı Yavuz Sultan Selim'in Memlûkluları ortadan kaldırmasına kadar Abbasi ailesinde kalmıştır.

Abbasi Devletin Özellikleri

- Arap olmayanlara da devlet kadrolarında görev verdiler.
- Bağdat'ı inşa ettiler.
- Devlet teşkilatlarında düzenlemeler yaptılar
- Vezirlik kurumunun Sasanilerden örnek aldılar.
- Divan oluşturdular.
- Merkez teşkilatı kurdular.
- Türklerle önemli devlet ve ordu hizmetleri verdiler.
- İstanbul'u kuşattılar.
- Eski Yunan ve Hellenistik dönem eserlerini tercüme ettiler.
- Astronomi ve cebirde ileri gittiler.
- Samara şehri kuruldu
- Beytül hikme kuruldu. (Üniversite)

Abbasi Devlet Teşkilatında Türkler

- 747 yılında büyük bir ordu ile batıya doğru ilerlemeye başlayan Çin'in, Orta Asya'daki sert tutumu Türklerin Müslümanlara yakınlaşmasını sağladı.
- Türklerle Müslüman Arapların ortak güçleri Talas'ta Çin kuvvetleriyle karşılaştı.
- Türklerin desteğini alan Müslüman Araplar, 751'de Talas Savaşı'nı kazandı.
- Bu savaşın sonucunda, Orta Asya'yı egemenliği altına almak amacıyla gelen Çinliler geri püskürtülmüştür.
- Orta Asya'da, Çin hâkimiyetinin kurulması engellenmiştir.
- Türkler, Müslümanlığı kabul etmeye başladı.
- Abbasilerin uyguladığı politika gereği Türklerle devlet içinde görevler de verildi.
- Abbasi Halifesi Harun Reşid, muhafız birliğini Türklerden meydana getirmiştir.
- Bizans'tan gelebilecek tehditleri önlemek için merkezi Antakya olan Avasım eyaleti kurularak Türklerden oluşan askeri birlikler bu şehirlere yerleştirilmiştir.
- Harun Reşid'in oğulları Halife Me'mun ve Mu'tasım dönemlerinde ise Türklerin devlet içindeki etkileri daha da artmıştır.
- Halife, Arap ve İranlılara karşı Türkleri orduda bir denge unsuru olarak gördü.
- Halife Mu'tasım zamanında devlet içindeki Türklerin durumu daha da sağlamlaştı.
- Afşin, Aşnas, Boğa el-Kebir, Urtuç gibi Türk komutanlar, ülke içinde çıkan isyanların bastırılmasında görev almış ve Bizans üzerine Anadolu'ya yönelik seferlere de katılmışlardır.
- Bağdat'ın kuzeyinde sadece Türklerle ait olan Samarra şehrini kurdurmuştur.
- Türk komutanlar, idari kadrolarda görev alıp devletin yönetiminde büyük ölçüde söz sahibi oldu.
- Abbasi halifeleri, bütün siyasi ve askeri otoritelerini Büveyhiler etkisine girerek kaybetti.
- Bağdat, İslam dünyasının bir merkezi olmaktan çıkmıştı.
- XI. yüzyılda İran'da yeni bir güç olarak Büyük Selçuklular ortaya çıkmıştı.
- Selçuklu Sultanı Tuğrul Bey, 1055 yılında Bağdat'ı kurtararak halifeye dinî itibarını iade etti

Mısır'da Kurulan Türk-İslam Devletleri

Tolunoğulları Devleti (868-905)

- Ahmed b. Tolun tarafından Mısır'da kurulmuş Müslüman ilk Türk devletidir.
- Suriye Seferi sonunda batıda Trablusgarp'tan doğuda Fırat Nehri'ne kadar olan topraklar üzerinde hâkimiyet kurmuştur.
- Tolunoğlu Ahmed'in Suriye ve Filistin'i ele geçirmesi, Abbasi halifesini harekete geçirmiş Tolunoğlu Ahmed'i Mısır valiliğinden azletmiştir. Bunun üzerine Tolunoğlu Ahmed bağımsızlığını ilan etmiştir.
- Tolunoğlu Ahmed'in yerine oğlu Humâreveyh'in on iki yıl süren hükümdarlığında Tolunoğulları en parlak dönemini yaşamıştır.
- Humâreveyh'in ölümünden sonra taht kavgaları nedeniyle devletin yıkılış süreci başlamıştır.
- Mısır'da karışıklıkların devam ettiği 905 yılında Abbasi ordusu Mısır'a girerek Tolunoğulları hâkimiyetine son vermiştir.

İhşidîler (935-969)

- Kurucusu Muhammed bin Tuğç'tur. "İhşid" unvanı almıştır.
- 935'te Mısır'a vali olarak tayin edilmiş, yönetimi tam anlamıyla ele aldıktan sonra halkın gönlünü kazanmıştır.
- Muhammed b. Tuğç öldükten sonra Ebü'l Kasım geçmiş ancak küçük yaşta olduğu için ailenin azatlı kölesi Ebü'l Kafûr, sultana vasi tayin edilmiştir.
- Kafûr'un 968'deki ölümünden sonra devlet yönetiminde karışıklıklar yaşanmaya başlamıştır.
- İhşidîler, Tolunoğulları'ndan farklı olarak Hicaz bölgesini de almışlardır.
- 969'da Fatimiler tarafından yıkılmıştır.

Eyyubîler (1171 – 1250)

- Selahattin Eyyubi tarafından Mısır'da kurulmuş Orta Doğu, Hicaz, Yemen ve Kuzey Afrika'da hüküm sürmüş Müslüman-Türk devletidir
- Selahaddin Eyyubi, Nüreddin Zengi'nin teşvikiyle 1169-1171 yılları arasında Mısır'daki Fâtîmi rejimini yavaş yavaş etkisiz hâle getirmiştir.
- Fâtîmi hilafetine son vererek Mısır'da Abbasiler adına 1171'de hutbe okutmuştur.
- Nüreddin Zengi'nin ölümü üzerine Selahaddin, 1174'te Suriye'ye hâkim olmuştur.
- Haçlılara karşı başarıyla mücadele eden Selahaddin Eyyubi, 3-4 Temmuz 1187 meydana gelen Hittin Savaşı'nda Haçlıları büyük bir yenilgiye uğratmış ve Kudüs'ü fethetmiştir.
- Irak, Filistin, Suriye ve Güneydoğu Anadolu'ya egemen olmuşlardır.
- Eyyubi ordusunda Kıpçak Türklerine görevler verilmiştir.
- 30 Nisan 1250 tarihinde Sultan Turan Şah'ın ölümü üzerine Mısır'da Eyyübiler Devri sona ermiştir.

Memlûklular (1250-1517)

- Aybey tarafından Mısır'da kurulmuştur.
- Mısır'da kurulmuş ve Suriye ile Hicaz'da hüküm sürmüş Müslüman Türk devletidir.
- Sultan Kutuz Dönemi'nde İslam Dünyası'nı tehdit eden Moğollara karşı 1260'da Aynicâlut Savaşı kazanılmıştır.
- Suriye'nin büyük kısmı Memlûkluların eline geçmiştir.
- Memlûklular, İslam dünyasının en büyük devleti hâline gelmiştir.
- İlhanlıların 1258'de Abbasi Devleti'ni ortadan kaldırması üzerine Sultan I. Baybars, Memlûk tarihinde yeni bir dönem başlatmıştır.
- Moğol – İlhanlı Devleti'ni 1260 Ayn Calut ve 1277 Elbistan Savaşları'nda yenerek Moğol istilasının batıya yönelmesini engellediler.
- 1258'de Abbasiler'in yıkılışı ile halifeyi himaye altına aldılar.
- Baharat Yolu'na egemen oldular
- Osmanlı ile yaptıkları 1516 Mercidabık ve 1517 Ridaniye Savaşları'nı kaybettiler.
- Memlûk Devleti, Yavuz Sultan Selim'in Mısır Seferi sonucunda 1517'de sona ermiştir.

5.5. BİLİM MEDENİYETİ

- İslam medeniyetinin en önemli özelliği bilgi medeniyeti olmasıdır.
- Hz. Muhammed'in peygamberliği ve Kur'an öğretileriyle birlikte Müslümanlar, bilime teşvik edilmiştir.
- Bedir Savaşı'nda ele geçirilen esirlerden, Müslümanlara okuma-yazma öğretenlerin serbest bırakılması, Hz. Muhammed'in eğitime verdiği önemin bir göstergesidir.
- Hz. Muhammed'in başlatmış olduğu eğitim-öğretim faaliyetleri, Dört Halife Dönemi'nde de devam etmiştir.
- Cami ve mescitler, İslamiyet'in ilk devirlerinden günümüze kadar İslam toplumunun eğitim kurumları olarak faaliyet göstermiştir
- İslam devletinin başkenti olan Medine'de Mescid-i Nebevi Eğitim ve öğretim faaliyetleri için ayrılan kısma suffe adı verilmiştir
- Abbasiler Dönemi'nde, bilgelik ve hikmet evi anlamına gelen Beytül-hikme'nin kurulması İslam medeniyetinde bir dönüm noktasıdır.
- Beytül-hikme, bir araştırma ve eğitim kurumu olup Abbasi Halifesi el-Me'mun tarafından kurulmuştur.
- Abbasi halifelerinin tıp, astronomi, mantık ve matematik ile ilgili alanlara teşvik etmesi, kitapları toplatıp tercüme ettirmesi ve âlimlere ve ediplere karşı cömert tavırları; İslam dünyasında büyük bir fikir hareketini başlatmıştır.
- İslam dünyasında gerçek anlamıyla ilk kütüphane Emevi halifesi tarafından Şam'da kurulmuştur

Âlimlerin Sınıflandırılması

- İslam dünyasında düşüncenin ve bilimin ortaya çıkışının dinî, siyasi ve sosyal nedenleri vardır.
- Müslümanlar, bütün yönleriyle Kur'an'ı incelemeye ve Hz. Peygamber'in söz ve davranışlarını tespitiye girişmiştir.
- İslam âlimleri, dogmatizme sapmadan özgürce ve cesaretle ilmî çalışmalarını sürdürmüştür.

İslam Medeniyetinde Âlimler

- Arap Yarımadası'nda birliğin temin edilmesinden sonra Dört Halife, Emevi ve Abbasiler dönemindeki fetihlerle Orta Asya'dan İspanya'ya uzanan geniş coğrafya İslam dünyası hâline gelmiştir.
- Mısır, Suriye, Irak ve Mezopotamya'da bulunan en önemli kültür ve medeniyet havzalarından olan İskenderiye, Urfa, Nusaybin, Antakya, Cundişapur ve Harran İslam Devleti'nin sınırları içerisinde İslam kültür ve medeniyetinin oluşmasında önemli kültür havzaları olmuştur.
- İslam dünyasındaki bilimsel gelişmelerden etkilenen Avrupa'da, IX ve X. yüzyıllardan itibaren bilim adamları yetişmeye başlamıştır.
- Müslümanlar, VII. yüzyıldan itibaren iki yüzyıl boyunca bilimleri Yunanlılardan ve Hintlilerden tercüme yoluyla almıştır.
- Beytül-hikme Nizamiye Medreselerinin kurulmasıyla Bağdat, büyük bir ilim ve kültür merkezi hâline gelmiştir.

-Bağdat ilim havzasında yetişen bazı ilim adamlarından; Cebirin kurucusu sayılan el-Hârizmî, İslâm felsefesinin ilk temsilcisi Kindî, astronomi âlimi Ferganî ve el-Belhî'dir.

-Tabip ve matematikçi el-Harrânî, tabip, kimyacı ve filozof er-Râzî astronomi âlimi Bettânî, matematik, astronomi, coğrafya, jeoloji, eczacılık gibi sahalardaki bilgisi ve araştırmacı kişiliğiyle Bîrûnî gibi âlimler, Câhız, İbn Kuteybe ve Müberred gibi edipler de havzada yetişen diğer âlimlerdir.

-İlk Selçuklu hastanesinin Nişabur'da, Nizâmülmülk tarafından yaptırılan bîmaristan olduğu bilinmektedir.

-Astronomi tahsili ise rasathanelerde yapılmıştır.

-İsfahan ve Bağdat'ta Melikşah'ın yaptırmış olduğu rasathanelerde, Ömer Hayyam ve İsfizârî gibi bilim adamları çalışmıştır.

Farabi (870-950)

-Batı'da Alfarabius, Abunazar gibi isimlerle tanınan Farabi Aristo'dan sonra "İkinci Öğretmen" lakabıyla anılmıştır.

-İslam dünyasında siyaset felsefesinden ilk bahseden filozof olan Farabi, başta İbn-i Sina ve İbn-i Rüşd olmak üzere hemen hemen bütün önemli Müslüman filozofları etkilemiştir.

-Farabi felsefede kavramları; tahlilî (analitik) ve terkebî (sentetik) olarak ikiye ayırmış ve Leibniz (Laybniz) ile Kant'a bu konuda öncülük etmiştir

İbn-i Sina (980-1037)

-Fıkıh, kelam, mantık, felsefe, tıp, astronomi, jeoloji ve matematik ilimlerinde tahsil gören

İbn-i Sina, Batı'da Avicenna, İslam âleminde ise Şeyh el-Reis adıyla anılmıştır.

-İbn-i Sina'nın en önemli eseri, tıp alanında yazmış olduğu "el-Kanun fi't-Tıb" tır.

Tıp ansiklopedisi niteliğindeki bu eser XIX. Yüzyıla kadar Doğu ve Batı dünyasında el kitabı olarak kullanılmıştır.

İmam Gazali (1058-1111)

-Gazali; fıkıh, hadis, akaid, gramer, felsefe gibi ilimlerde eğitim almıştır.

-Gazali hem kabilecilik anlayışına hem de körü körüne kabul edilen mezhepçiliğe karşıdır.

-En ünlü eseri "İhyâü Ulûmî'd-Din" de bozulmuş bir toplumu ıslah etme, tekrar Kur'an ve Sünnet temelleri üzerine oturtma ve ona asıl İslami erdemlerini yeniden kazandırmaya çalışmıştır.

İbn-i Rüşd (1126-1198)

-Kurtuba'da doğan İbn-i Rüşd, felsefeden tıba çeşitli bilim dallarında 94 eser yazmıştır.

-Aristo'nun en büyük yorumcusu olarak kabul edilir.

-XII.yüzyıldan itibaren Avrupa'da "Latin İbn-i Rüşdçülük" denilen bir felsefe ve bilim ekolü oluşmuştur.

Ekoller

-İslamiyet'in Mısır, Filistin, Mezopotamya ve İran'a yayılmasıyla toplumda sosyal münasebetler artarak ticaret ve idare düzeni yeni bir hâl almıştır.

-Müslümanlığı kabul eden kişilerin sorunlarını İslam prensiplerine göre çözmek için bazı âlimler fikir bildirmiştir.

-Mezhep imamı olarak kabul edilen İmam Ebu Hanife, İmam Malik, İmam Şafi, İmam Ahmet b. Hanbel bunlardan bazılarıdır.

-Bu şahsiyetler, Müslümanlara Kur'an ve Sünneti, kendi anlayışlarına göre açıklamıştır.

-Mezheplerin ortaya çıkışının nedeni insanidir.

-İnanç ve temel ibadetlerde mezhepler arasında fark yoktur.

-İslam düşüncesinde önemli bir yer tutan Kelam ilmi bu anlayışların bir sonucu olarak doğmuştur.

-Kaderiye, Cebriye, Mutezile, Meşşaiyye, Eşariye ve Maturidiye gibi kelami ekoller ortaya çıkmıştır.

İslam Medeniyetinde Sanat

-İslam dünyasında bilim, felsefe ve edebiyatın yanı sıra sanat alanında da önemli çalışmalar yapılmıştır.

-İslam medeniyetinde sanat, estetik ile eşdeğer kullanılmıştır.

-Müslüman; güzellik, zarafet, derin kavrayış, yüksek duyarlılık, edep içinde olmalı ve bunu hayatına yansıtmalıdır.

-İslam sanatı ve estetiği İslam'ın insan, âlem ve hayat anlayışından bağımsız değildir.

-Müslümanların resimleme ve süslemede diğer kültürlerde rastlanmayan kendine özgü bir sanat anlayışı vardır.

-Özellikle canlı resme ve heykele putperestlik dönemi algıları etkileyebileceği düşüncesiyle hoş bakılmamış, Müslümanlar arasında soyut resim diyebileceğimiz, hüsnü-hat, tezhip, ebru, minyatür gibi sanatlar gelişmiştir.